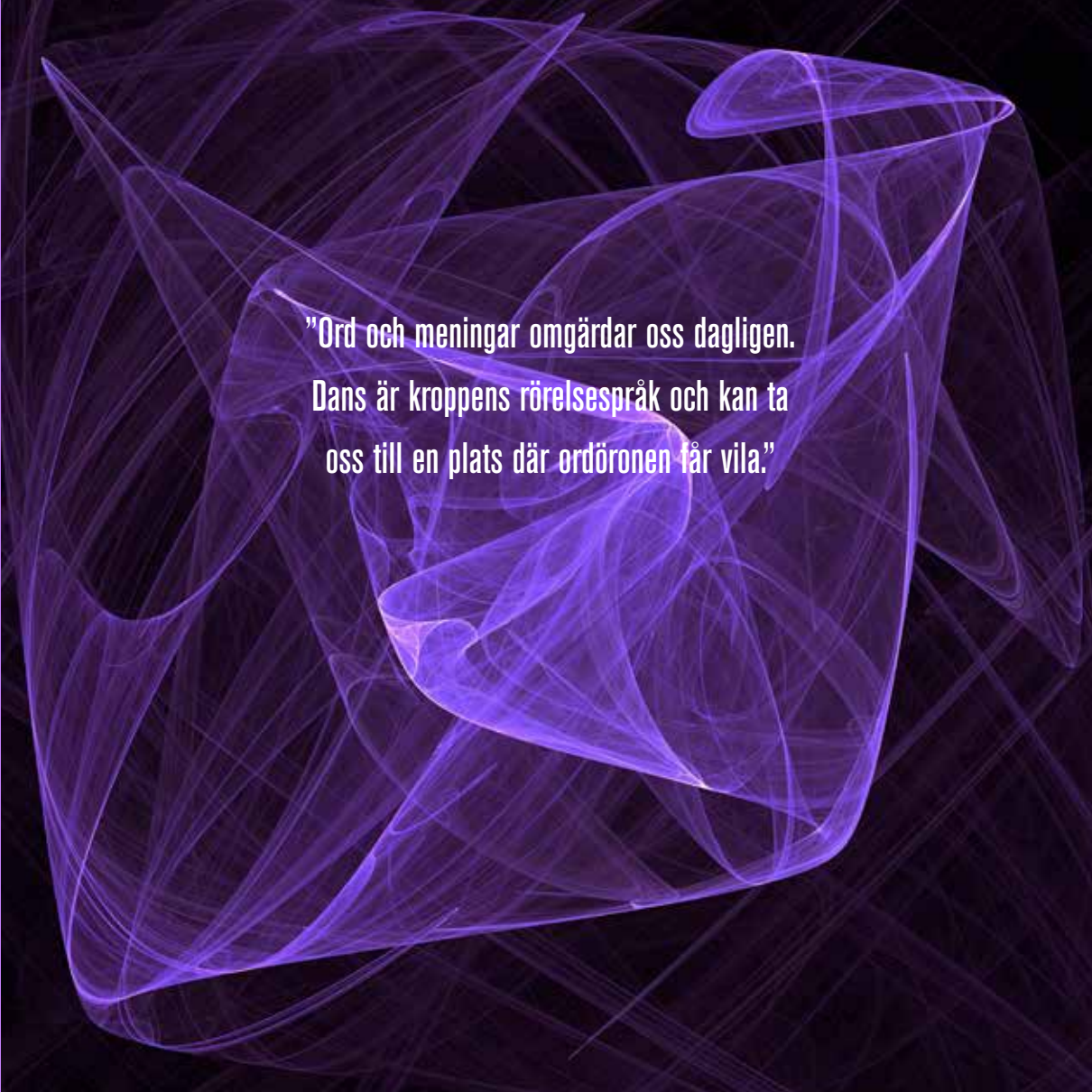

DÄR ORDÖRONEN FÅR VILA

– om dans konst och kunskap

”Ord och meningar omgärdar oss dagligen.
Dans är kroppens rörelsespråk och kan ta
oss till en plats där ordöronen får vila.”

Kultur i Väst 2014

Text: Madeleine Hjort på uppdrag av
danskonsulenterna på Kultur i Väst

Tryck: Bording

Kroppen som uttrycksmedel

Dans är en egen konstform och ett kunskapsområde. Kroppen som uttrycksmedel är med på ett tidigt stadium i människans utveckling och finns med i dialogen mellan barn och förälder långt före det verbala språket. Kroppen som uttrycksmedel är en förutsättning för språklig utveckling. Men det är som om vi i vår kultur ofta glömmer bort kroppen, när vi tillägnat oss vårt talade och skrivna språk.

Dans och demokrati – den enskildes röst

Det fria ordet och åsiktsfriheten är grunden för den fria konsten och omfattar även danskonsten. I det öppna demokratiska samhället är konst ett uttryck för den enskilde och den enskildes röst. Konst är inte masskommunikation även om det ibland kan fungera så. Själva lyssnandet, läsandet och betraktandet sker enskilt. Jag går och ser en dansföreställning och även om vi är många i publiken, är jag där som enskild.

Det är min nyfikenhet, mina intressen och erfarenheter som har inflytande på min upplevelse av dansverket och det är likadant för alla i publiken.

Att se ett dansverk innebär ofta att du på näthinnan och i kroppen tar emot intryck från scenen som handlar om människan och samtiden. Intrycken speglas genom ett koreograferat formspråk, dans, som berättar om detaljer och stora perspektiv på samma gång. De danskonstnärliga verken är inte framförhandlade med konsensus som mål.

Världen är inte likadan efter en stark föreställning. Något har förändrats alternativt gått sönder, vridits ur led, fått nytt ljus.

Något har uppenbarats. Dansspråket berör, skapar medvetande och gör något med världen och med dig. Ditt och mitt kognitiva mönster påverkas.

Dansverket får oss att känna och erfara. Det får oss att tänka och i sällsynta och oväntade stunder kan det hända att ett verk får oss att agera för att vi kommit till viss insikt.

Dansare, koreografer, tonsättare, musiker, sångare, regissörer, filmare, skådespelare och författare lägger ner stor möda och tid på att skapa berättelser om oss människor, vårt samhälle och vår samtid. Deras arbete är uttryck för enskilda röster som vänder sig till enskilda människor och just det är en del i det som gör konst specifikt och angeläget.

Enskilda konstnärer och institutioner liksom författare tränar sig varje dag att stå fria – att värda yttrandefriheten och att hålla självcensuren på distans.

Rätten att uttrycka sig och rätten till information och kunskap är grundläggande i vårt öppna samhälle.

Känslor är tidiga tankar

Känslan är grundläggande i konsten sett ur koreografens och dansarens perspektiv men också avgörande för den som ser, lyssnar och upplever.

Du ser en föreställning, den griper tag i dig och du känner det genom att känslorna i dig aktiveras och gör sig påminda. De knackar på ditt medvetande genom att hissa upp en känsla av medkännande, aha-upplevelse, glädje, sorg, kanske av äckel eller av plötslig insikt.

Här kan vi betrakta känslan som ett uttryck för tidiga tankar, som filosofen Martha C Nussbaum uttrycker det. Vi ser dans och känner. Får tidiga tankar i form av känslor. Känslor är värdeomdömen. Att känna är bara början på intrycket som, om du gör bruk av det, kan bli till både kunskap och handling.

Kroppens poetik

Dans är kroppens rörelsespråk som ger spår i luften och på golvet. Det vi ser och upplever ger spår i hjärnan, det blandas med det jag själv bär med mig som publik in i teatersalongen: erfarenheter, nyfikenhet och koncentration. Den professionellt dansande och gestaltande kroppen kan attrahera, väcka känslor, vetgirighet och förundran.

Om publiken verkligen lyssnar kan de höra dansarnas andning och vridljudet när foten tar spjörn mot golvet och dansaren med hela sin kropp far upp genom luften, i en vid båge, för att landa med hjälp av den andra fotens tålmodiga framåtriktade arbete. Att en fot, framför allt tårna och främre fotvalvet, kan ta emot och styra upp en fullvuxen kropp på väg mot golvet är fysikaliskt intressant. Om det görs av en skolad dansare rymmer en sådan fotrörelse även estetiska aspekter. Rörelsen och foten styr upp fart, linjer, snurror, bågar – viktiga detaljer i en större estetisk gestaltning. Många av oss beundrar detta utan att riktigt förstå storheten i gestaltningen.

Icke-verbal gestaltning

I nutidens tal- och skriftspråkliga värld, där orden och meningarna omgärdar oss hela dagarna i nyheter, reklam, berättelser, radioröster och i sociala medier, kan det hända att vi längtar efter att se och ta del av rörlig koreograferad gestaltning som är skapad för scenen. En plats där ordöronen kan vila – i stället blir ögonen och våra musik- och ljudöron alerta.

Hur kommer det sig att vi har danskonst, litteratur och poesi, musik, dramatik, teater, film? En rimlig förklaring är människans behov av att kommunicera. Oberoende av århundrade vill individen eller grupper av individer berätta om vad de upplever och ser, fruktar eller högtaktar. Människan vill berätta om hur världen är beskaffad eller berätta om det som saknas, det som vi borde tänka över. Vår lust att berätta och gestalta finns med som en röd tråd i människans historia. Dans har utövats och utvecklats ända fram till vår samtid. I dag är dans en del av det demokratiska samhället.

Inkludering

Man behöver inte kunna svenska för att dansa. Dans har en stark internationell och mångkulturell prägel, vilket kan bero på att dans inte är ett specifikt talspråksburet område. Dans kännetecknas inte av det talade och skrivna språket utan av individer och kroppar i rörelse som kommunicerar och det gäller för såväl amatörer som professionella, i alla åldrar.

Dansområdet kan fungera som en förebild med referens till områdets långa tradition att arbeta med integration och inkludering liksom jämställdhet och sexuellt likaberättigande både yrkesmässigt och konstnärligt. Dans som konst och kunskap kan vara en väg att hitta fram till språk, kultur och inkludering.

Dans i skola, i lärarutbildning och på fritid

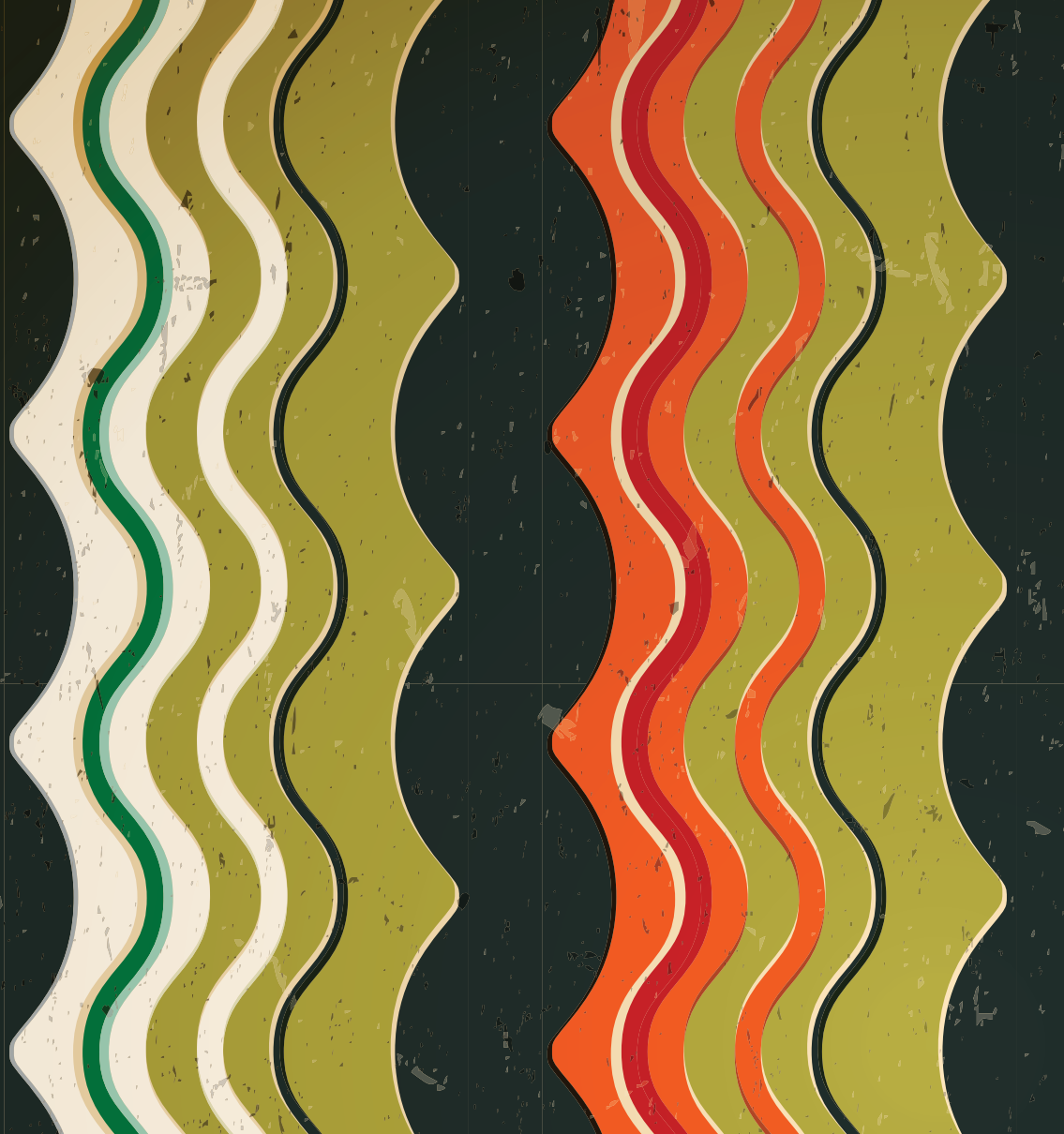
Skollagen ställer inga hinder i vägen för att varje skola på eget initiativ inlemmar dans som ett konst- och kunskapsområde.

Vi vet att barn och unga inte erbjuds möjligheten att utveckla kunskap om och insikt i danskonstens och övriga konstarters roll och betydelse i samhället och för demokratin – för att tänka, tala och gestalta fritt.

Musik- och bildtimmar, som är obligatoriska i grundskolan, uppgår till knappt 25 timmar per år och elev. I gymnasiet lär man inget om dans och andra konstarter om man inte följer estetiska programmet. Den tidigare obligatoriska kursen estetisk verksamhet har tagits bort som obligatoriskt ämne. Man kan som elev gå genom gymnasieskolan utan att möta och lära något om dans eller annat konstnärligt ämne.

Inte heller lär sig blivande lärare i till exempel svenska, SO eller matematik något om dans eller andra konstnärliga områden, de lär sig inget om konstarterna i samtiden. Inte heller får de blivande lärarna lära sig hur man kan samverka mellan olika ämnen, exempelvis mellan konstarterna och SO, svenska eller matematik. Det är obegripligt eftersom just samverkan är poängterat i läroplaner och kursplaner.

Det framgår av läroplanen att lärarna ska samverka för att eleverna ska nå utbildningsmålen, och att rektor ansvarar för att "Undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet."

Vetenskap och konst sätter fokus på olika berättelser, metoder och arbetssätt.

Flera forskare pekar på vikten av kvalitativa samarbeten i skolan. Professor Anne Bamford har för UNESCO undersökt estetiska ämnen och lärande i 170 länder. I sin forskningsrapport drar hon slutsatsen att välorganiserade och kvalitativa samarbeten gör skillnad och har positiv effekt på elevers lärande.

Att ha olika intryck och stoff att tänka och reflektera kring, att känna och formas av, berikar livet och påverkar det. Konst kan inte enbart begränsas till nöje och upplevelse. Konst är lika mycket en fråga om minne, samtal och erfarenhet, om självkänsla, självförtroende, koncentration och gruppdynamik. Ingredienser som bildar kunskap och därför så viktiga för barn och unga och viktiga i skolan. Skolans läroplan uttrycker explicit att "En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig."

Det är mycket oroande att konstarnas som kunskap och konstnärligt område får allt mindre betydelse i skolan och i lärarutbildningen.

EU har formulerat åtta nyckelkompetenser för det livslånga lärandet. Den åttonde avser kulturen: rätten till kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer. Denna kompetens omfattar en medvetenhet om betydelsen av kreativa uttryck vad gäller idéer, erfarenheter och känslor

i olika medier – musik, scenkonst, litteratur och visuella konstformer. Tonvikten för alla åtta nyckelkompetenser ligger på kritiskt tänkande, kreativitet, initiativtagande, problemlösning, riskbedömning, beslutsfattande och konstruktiv hantering av känslor. Nyckelkompetenserna ska stödja medlemsländerna så att:

- ▶ alla ungdomar efter grundutbildningen har utvecklat nyckelkompetenserna till en nivå som rustar dem för vuxenlivet och utgör en grund för vidareutbildning.
- ▶ vuxna kan utveckla och uppdatera sina nyckelkompetenser under hela livet, med särskild prioritet på vissa grupper.

Här är mitt intryck att det återstår en hel del att göra för den svenska skolan.

FN:s Barnkonvention understryker barns rätt till yttrandefrihet, tankfrihet, religionsfrihet och föreningsfrihet.

Innebörden av de demokratiska rättigheterna förutsätter regional målmedvetenhet och att verkligen omfatta alla. Viktigt är då att möta individen i skolan, i utbildningen och på fritiden.

Kommuner och regioner behöver se över hur förutsättningarna ser ut för alla och åstadkomma nödvändiga insatser. Att möta dans och att uttrycka sig i och genom dans och andra konstarter kan göra skillnad.

Konstarternas språk gör att individen har tillgång till alternativa verktyg att tolka och förstå världen med. Skapande och kreativitet kan innebära att man upplever och erfar mening.

Om Madeleine Hjort

Madeleine Hjort har mångsidig erfarenhet av att arbeta med dans som konst och kunskapsområde och dans som del av den kommunala och nationella kulturpolitiken. Hon är samhällsvetare och har konstnärlig utbildning. Hon började som kultursekreterare i Stockholms kranskommuner, därefter under närmare tio år på Statens Kulturråd med ansvar för dansområdet. Sedan har hon fortsatt med dans inom det Nordiska samarbetet, varit styrelseordförande och i ledningen för Moderna dansteatern under 90-talet och anlitats som expert för estetiska ämnen vid Skolverket och tagit fram gymnasieskolans estetiska program.

Madeleine Hjort har ansvarat för nationell fortbildning för blivande lärare inom estetiska programmet och lett utvecklingsarbeten inom konstarterna och lärande. Hon föreläser och utbildar studenter och lärare och är också verksam som författare och skribent. Hennes senaste bok, *Konstens betydelse*, handlar om konstarter och litteratur i skola och samhälle. Madeleine Hjort har skrivit den här texten på uppdrag av danskonsulenterna på Kultur i Väst.

Litteratur och källor

Anne Bamford (2006). The wow factor: Global research compendium on the impact of the arts in education. Waxmann Verlag.

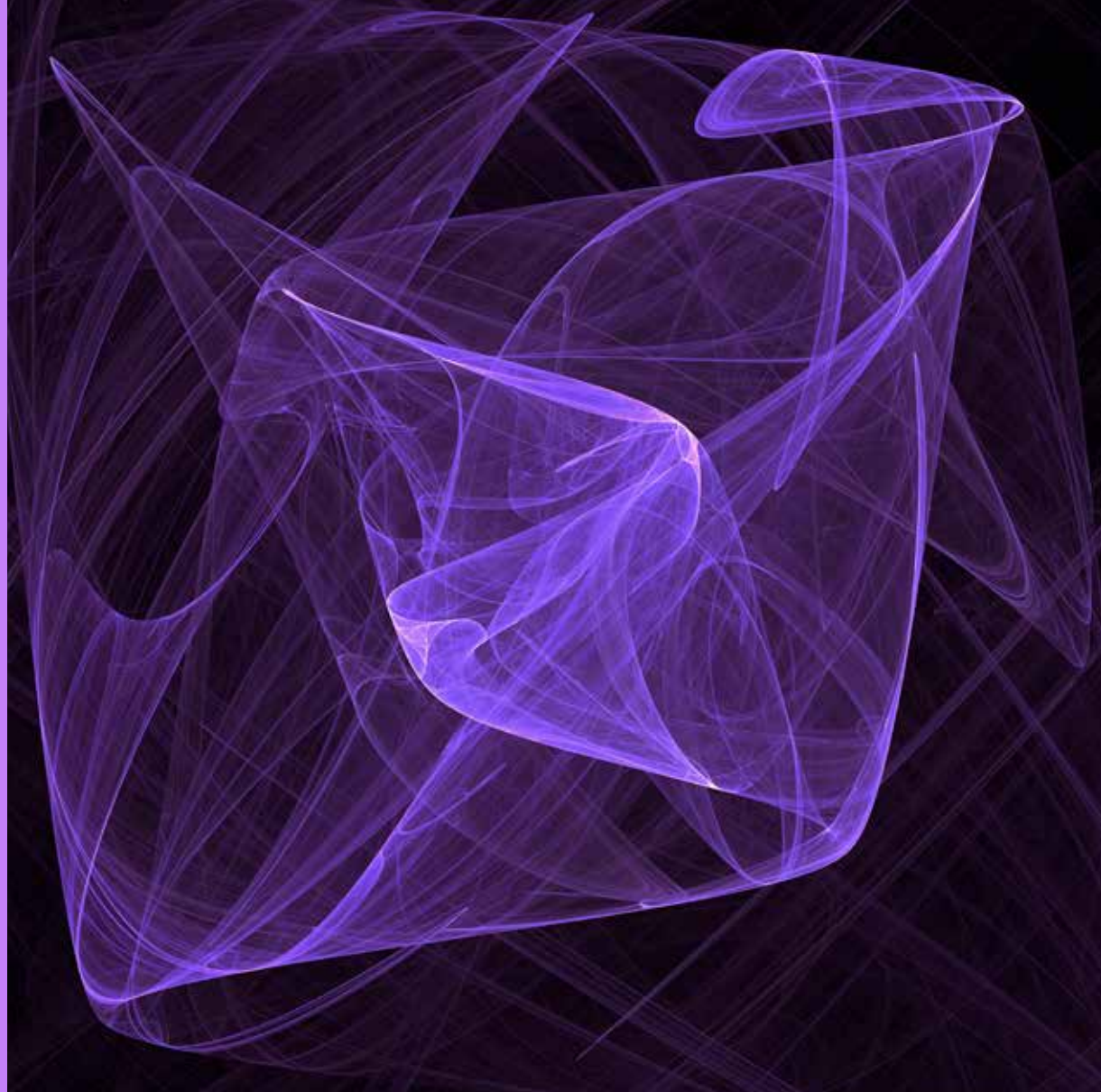
Olga Dysthe, översättning Björn Nilsson (2009). Det flerstämmiga klassrummet: Att skriva och samtala för att lära. Lund: Studentlitteratur.

Madeleine Hjort (2011). Konstens betydelse: Om konstarter och litteratur i skola och samhälle. Carlsson bokförlag

Martha C. Nussbaum, översättning Annika Persson (1997). Tanke, känsla, identitet. U. M. Holm, E. Mark, A. Persson (Red.), Emotioner som värdeomdömen. Anamma Förlag.

Barnkonventionen, FN:s konvention om barns rättigheter:
www.unicef.se/barnkonventionen

EU:s nyckelkompetenser: www.europa.eu

Kultur i Väst har uppdraget att stärka och utveckla kulturens och konstarnas roll i Västra Götaland. Detta gör vi tillsammans med 49 kommuner, föreningar, organisationer, nätverk, näringsliv, kulturutövare, bibliotek, skolor, arrangörer och regionens invånare.

Kultur berikar livet.

Kultur i Väst
405 44 Göteborg
besök Rosenlundsgatan 4
växel 031 333 51 01
www.kulturivast.se/dans